

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף לט

הגמרא הביאה ברייתא שנחלקו בה התנאים (רבנן ורשב"ג) האם מורידים קרוב לנכסי שבוי (דהיינו שכוי שלא שמעו בו שמת).

הברייתא מסיימת: **תנא וכולם שמין להם כאריס:** אם הבעלים יחזרו בחזרה, יקבל הקרוב חלק מהשבח של הקרקע והפירות (כמנהג האריסים באותו מקום לקבל מספר אחוזים מסויים מהרווחים).

שאלה: **אחייא:** על איזה מקרה בברייתא נאמר הדין זה? אם על המקרה הראשון, דהיינו על 'שבויים' (ששמעו בהם שמתו) - הרי הברייתא כותבת בתחילה שמותר לו להיות 'זריז ונשכר' ולאכול את כל הפירות, (ואם כן הוא הרבה יותר מאריס), וכי צריך לכתוב שהוא מקבל את מה שהשביח?

אלא ארטושים: ואם נאמר שזה הולך על המקרה האחרון 'נכסים רטושים' (שהבעלים עזבו אותם מדעתם) - והרי כתוב שמוציאין אותן מידו ולא מגיע לו כלום!

אלא אנטושים: אלא זה הולך על המקרה האמצעי 'נכסים נטושים' (של שבויים שלא שמענו שהם מתו). אבל עדיין קשה, כי בנכסים נטושים נחלקו רבנן ורשב"ג. **לדעת רבנן** מוציאין אותו מידו, ואם כן ודאי שהוא לא מקבל כלום, **ולדעת רשב"ג** הרי הוא סובר 'שהנטושים כשבויין' ואם כן גם כאן הוא 'זריז ונשכר' לאכול את הפירות, וחוזרת הקושיא שלא צריך לכתוב שמגיע לו שבח כאריס!

תשובה: **כשבויין ולא שבויין:** רשב"ג התכוין ש'נטושים' הם 'כשבויין' אבל לא לגמרי. דהיינו הם כשבויין רק לעניין שלא מוציאין אותן מידו, אבל הם לא כשבויין לגבי אכילת פירות. כי דוקא בשבויין הוא זריז ונשכר, ואילו כאן הוא מקבל רק כאריס. וזה מה שאומרת הברייתא 'וכלן שמין להם כאריס' דהיינו ב'נטושים' ואליבא דרשב"ג.

קושיא: ומאי שנא מהא דתנן: בעל שהוציא הוצאות על 'נכסי מלוג' שהכניסה לו אשתו (שהקרן שלה והוא אוכל את הפירות). בין אם הוא הוציא הרבה הוצאות אבל אכל רק קצת פירות עד שהיא מתה או נתגרשה, ובין אם הוא הוציא קצת הוצאות ואכל הרבה יותר פירות - מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל. ומדוע אנו לא אומרים שהוא כמו אריס ועליו לקבל את השבח, במקרה שהוא הוציא הרבה הוצאות ואכל רק קצת פירות?

תירוץ: הא לא דמיא אלא להא: המקרה שלנו לא דומה לבעל בנכסי אשתו (גדולה), אלא לבעל שהוציא הוצאות על נכסי מלוג של אשתו הקטנה, שהוא נחשב כמוציא על נכסים של אדם אחר, ואם הוא הוציא הרבה הוצאות ולא אכל פירות כשווי הוצאות, שמין לו כאריס מהרווחים.

והטעם, בגלל שהנשוי לאשה קטנה לא סומך בדעתו שיקבל את הפירות, בגלל שהוא יודע שהיא יכולה למאן בו כשתגדל. (דהיינו נשואין עם קטנה מתאפשרים רק עם יתומה שהשיאוה אימה ואחיה, נישואין אלו חלים רק מדרבנן, ורבנן תקנו שבהגיע לגיל שתים עשרה היא יכולה למאן ולצאת מבעלה בלא גט). ומכיון שדעתו לא סומכת שיקבל את הפירות, תקנו לו חכמים שיקבל מהשבח כאריס, בכדי שישקיע בשדות ולא יקלקל אותם.

וכך גם כאן. תקנו חכמים שקרוב היורד לנכסי שבוי שלא שמעו שמת, שיקבל שבח כאריס, כי גם כאן הוא חושש שמא הקרוב יחזור והוא יפסיד את הפירות והוא לא ירצה להשקיע בקרקע.

למדנו בבבביתא הנ"ל: **וכולן שמין להם כאריס.** שאלה: 'כולן' לאיתויי מאי: מה המילה 'כולן' באה לרבות, כלומר מי עוד שמין לו כאריס? תשובה: לאיתויי הא: לרבות את דברי רב נחמן. כדלהלן.

יצא לדעת: מכיון שהוא יצא מדעתו והוא לא ציוה לאף אחד שירד לנכסיו, אנו מבינים שהוא לא מעוניין בכך, ולכן לא מורידין קרוב לנכסיו.

ורב נחמן דידיה אמר: ורב נחמן הוסיף ש'בורח' הרי הוא כשבוי. שאלה: **בורח מחמת מאי:** מפני מה הוא 'בורח'? אם מחמת מס גולגולת (- 'כרגא') שאין לו לשלם למלך - הרי זה נחשב ש'יוצא לדעת' שאין מורידים קרוב לנכסיו. תשובה: **אלא בורח מחמת מרדין:** כלומר הוא הרג בן אדם, ואם יתפסו אותו הפרסיים הם יוציאו אותו להורג, ולכן הוא בורח בבהלה.

אמר רב יהודה אמר שמואל שבו שנשבה והניח קמה לקצור וכו': בתחילה בית דין מעמידים אפוטרופוס לנכסיו שיקצור את התבואה, ולאחר מכן הם מורידין קרוב לנכסיו שישקיע בהם מכאן ואילך.

שאלה: **ולוקים אפוטרופא לעולם:** מדוע האפוטרופוס לא נשאר להשקיע בשדה? תשובה: **אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן:** אנשים מוכנים להיות אפוטרופסים רק לנכסים של יתומים קטנים, כי הם רואים בזה דבר מצוה. אבל לא לנכסים של אנשים גדולים שנתמלא זקנם. (ורק לזמן קצר של קצירה אנשים מוכנים להיות אפוטרופסים. שיטמ"ק).

*

אמר רב הונא: שלוש דינים.

א. אין מורידין קטן לנכסי שבו. בגלל שהקטן יקלקל את השדות ולא יטפל בהם כראוי.

ב. ולא קרוב לנכסי קטן. דהיינו קרוב משפחה שהוא והקטן יורשים באותה דרגה ומתחלקים בירושה, כגון אח של הקטן מאותו האבא. והטעם כי האח יטען שהוא קיבל את השדה הזו לפי החלק שמגיע לו מהירושה של האבא, והקטן לא ידע למחות בו שהוא גדול.

ג. ולא קרוב מחמת קרוב (קרוב של קרוב) לנכסי קטן. כלומר אח מהאמא של האח מהאבא של הקטן. (המקרה: האב של הקטן היה נשוי עם שתי נשים. האחת הולידה לו את הקטן. והשניה כבר היתה נשואה והיה לה בן מנישואין קודמים [ראובן], והאב הוליד ממנה בן אחר [שמעון]). לא מורידים את הבן של האישה השניה מהנשואין הקודמים [ראובן] לנכסי הקטן, אפילו שהוא לא אחיו לא מהאב ולא מהאם, בגלל שהבן הזה [ראובן] הוא אח של הבן השני מאותה האמא [שמעון], ואם כן הוא קרוב של קרוב של הקטן). והטעם כי הקרוב הזה יטען שהוא מחזיק את הנכסים בשביל אחיו מאימו [שמעון], שירש אותם מאביו המשותף שלו ושל הקטן [של שמעון והקטן]. והקטן לא יודע למחות בו [בראובן].

והגמרא מבארת את הדברים כפי שביארנו.

אמר רבא שמע מיניה מדרב הונא: מכך שמורידים איש זר לנכסי קטן, ולא חוששים שמא הוא יטען שהוא קנה את הקרקע מהקטן (לאחר שלוש שנות חזקה בקרקע). אנו לומדים שאי אפשר להחזיק בנכסי קטן.

ואפילו אם לאחר שהקטן נעשה גדול הוא ממשיך להחזיק בה שלוש שנים, והקטן לא מחה במחזיק, אין זו ראייה שהמחזיק קנה ממנו את השדה. בגלל שהקטן שהגדיל סובר שהמחזיק כבר קנה אותה מאביו קודם לכן. (כי אם בכזה מקרה השדה היתה שייכת למחזיק, לא היה אומר רב הונא שמורידים אדם לנכסי קטן, כי עלינו לחשוש שהוא יחזיק בה לאחר שהקטן יגדיל ויטען שהיא שלו).

ולא אמרן: וכל מה שאמרנו שלא מורידים קרוב לנכסי קטן, זה דוקא באח מאבא, אבל באח מאמא אין חשש. כי הוא לא יוכל לטעון שהוא ירש את השדה מהאבא של הקטן (כי הוא לא בן שלו).

ואחי דאבא נמי: וגם באח מאבא דוקא לא מורידים לקרקע, אבל לבית אין חשש. כי השכנים יודעים שהבית שייך לקטן, והאח לא יוכל לטעון שהוא ירש אותו מהאבא.

ובארעתא נמי לא אמרן: ואפילו בקרקע, דוקא כשהאחים לא עשו ביניהם 'שטר חלוקה' מה קיבל כל אחד בירושה, אבל אם הם עשו שטר חלוקה אין חשש. כי לשטר יש קול והתפרסם מה קיבל כל אחד מהם, והאח לא יוכל לטעון שזה החלק שלו.

ולא היא: אבל הגמרא דוחה את הדברים. אין הבדל בין אח מאבא לאח מאמא. בגלל שגם אח מאמא יכול לטעון שהקרקע הזו היתה שייכת לאמא שלו שהיא הכניסה אותה לבעלה (אבי הקטן) בתורת 'נכסי מלוג' (שהקרן שייכת לה והפירות לאבא), והאב מת לפני האמא, ואז הנכסים חזרו חזרה לאמא, וכשהיא מתה ירשו אותה שני בניה (הוא והקטן), ואם כן האח מהאמא יטען שהקרקע הזו היא החצי של נכסי המלוג של האמא שמגיעים לו.

וכן אין הבדל בין קרקע לבית. וכן אין הבדל בין מקרה שעשו שטר חלוקה ללא עשו שטר. (כי עדיין אנו חוששים שלא יהיה ידוע מה קיבל הקטן בירושה והאח יוכל לגזול לו את חלקו).

*

ההיא סבתא: היתה סבתא אחת שהיו לה שלוש בנות, נשבתה הסבתא ואחת מבנותיה, נותרו לה שתי בנות שאחת מהן מתה והשאירה בן קטן.

אמר אביי היכי נעביד? כלומר מה נעשה עם נכסי הסבתא? שהרי אנו לא יודעים האם היא חיה או מתה.

לוקמינהו לנכסי בידא דאחתא: אם נעמיד את נכסי הסבתא ביד ביתה שנשארה כאן (-) כדעת רשב"ג שמורידים קרוב לנכסי שבוי), והרי יש לחשוש שמא הסבתא מתה וירשוה שלושת בנותיה וא"כ יש לבן הקטן שלישי מהנכסים מחמת שירש את אימו, או שמא מתו שתי בנותיה וחצי מהנכסים שלו, וא"כ אי אפשר להעמיד את הנכסים ביד ביתה שנשארה שהרי 'אין מורידים קרוב לנכסי קטן'.

נוקמינהו לנכסיה בידא דינוקא: וכן אי אפשר להעמיד את חצי מהנכסים בידי הקטן (-) מדובר רק על חצי מהנכסים, שהרי חצי מהם שייך לבת השניה), לפי שיש לחשוש שמא הסבתא לא מתה וא"כ אין לו חלק בהם והדין הוא ש'אין מורידים קרוב לנכסי שבוי'.

אמר אביי: לכן אנו נותנים חצי מהנכסים לאחות שנמצאת כאן ממה נפשך, שאם הסבתא וביתה השבויות מתו הרי היא יורשת חצי מהנכסים, ואם הן לא מתו הרי 'מורידים קרוב לנכסי שבוי', ועל החצי השני אנו מעמידים אפוטרופוס עבור הקטן, אבל לא נותנים את אותם חצי הנכסים לקטן לפי שאולי הסבתא לא מתה ו'אין מורידים קרוב לנכסי שבוי'.

רבא אמר: אם כבר מעמידים אפוטרופוס למחצית הנכסים, הרי שמעמידים אותו אף על המחצית השניה של הנכסים.

לסוף שמעו דשכיבא סבתא: לבסוף הם שמעו שהסבתא מתה, אבל לא שמעו מה עם הבת השבויה.

אמר אביי, תילתא וכו': שלישי מהנכסים ניתן לאחות, שלישי ניתן לקטן, ואת השלישי האחרון נחלק לשתים: חצי שלישי (- 'דנקא') ניתן לאחות ממה נפשך, שאם אחותה השבויה מתה הרי שהיא יורשת חצי מנכסיה, ואם היא לא מתה הרי שמותר לה לרדת לנכסיה מדין 'מורידים קרוב לנכסי שבוי'. ואת החצי שלישי הנותר מעמידים בידי אפוטרופוס עבור הקטן, אבל לא נותנים אותם לקטן לפי שאולי הסבתא לא מתה ו'אין מורידים קרוב לנכסי שבוי'.

רבא אמר: אם כבר מעמידים אפוטרופוס למחצית השליש, הרי שמעמידים אותו אף על המחצית השניה של השליש.

*

מרי בר איסק: אחיו הקטן של מרי הלך עם אביו לפני שנים רבות למקום בשם ב'י חוזאה' ושם גידלו אביו עד שמת. לאחר מיתת אביו הגיע אדם מבי חוזאה וטען שהוא אותו אח קטן של מרי, ומגיע לו לחלוק עם מרי בנכסי אביהם. אך מרי בר איסק טען שאינו מכיר אותו. הלך האח לרב חסדא, והוא אמר שמרי צודק, מכיון שהוא לא אמור להכיר את אחיו הקטן שגדל והשתנו פניו מחמת הזקן שצמח בהם. ולכן אמר רב חסדא לאותו שטען שהוא אח של מרי, תביא עדים שאתה אח שלו ותקבל. אמר לו האח יש לי עדים אבל הם מפחדים להעיד מחמת שמרי היה אדם אלים. אמר רב חסדא למרי תביא אתה עדים שהוא לא אח שלך. אמר לו מרי וכי כך הדין והרי המוציא מחבירו עליו הראיה?! ענה לו רב חסדא כך אני דן אותך ואת כל חבריך האלימים.

אמר ליה סוף סוף: אמר לו מרי, אם העדים מפחדים ממני א"כ מה זה יעזור שאני אביא עדים, והרי גם אם אני אביא עדים הם יפחדו ממני ויעידו בשקר לטובתי שהוא אינו אח שלי.

אמר ליה תרתי לא עבדי: ענה לו רב חסדא, העדים לא יעשו שתי דברים מחמת שהם מפחדים ממך, כלומר אם הם מפחדים ממך הם ישתקו, אבל גם לא לשתוק וגם להעיד שקר הם לא יעשו.

לסוף אתו סהדי דאחיה הוא: לבסוף באו עדים והעידו שאכן הוא אחיו.

א"ל לפלוג לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשתל: אמר אותו האח לרב חסדא, אני רוצה שמרי יחלוק איתי גם בכרמים ובבוסתנים של האילנות שהוא שתל והשביחם, ויתן לי חצי מהם כמו שהם משובחים.

אמר ליה שפיר קאמר לך: אמר רב חסדא למרי, אחיך טוען טענה טובה, שהרי למדנו במשנה במס' בבא בתרא - אדם שמת והשאיר בנים גדולים וקטנים, והבנים הגדולים השביחו את הנכסים, הדין הוא שהם השביחו את הנכסים לכולם בשווה וגם הקטנים חולקים בהם. ע"כ המשנה שם. ולכן גם אתה שהשבת את הנכסים תחלוק בהם עם אחיך.

א"ל אביי מי דמי וכו': אביי זוחה את דברי רב חסדא, לפי שבמשנה שם מדובר שהגדולים ידעו שיש להם אחים קטנים שיחלקו איתם והם מחלו על חלקם בשבח, אבל כאן הרי מרי לא ידע שיש לו אח ולכן הוא לא מחל על חלקו בשבח.

אגלגל מלתא ומטא לקמיה דרבי אמאי: 'התגלגל' המקרה ובא לפני רבי אמאי. אמר רבי אמאי לתלמידים - אם בקרוב היורד לנכסי שבוי שהוא יורד לשדה על דעת שכאשר יחזור השבוי הוא יקח בחזרה את הנכסים, בכל זאת הוא מקבל את הפירות והשבח כאריס, א"כ מרי שהשיבח לדעת עצמו ולא ידע שיבוא האח כל שכן שיש לתת לו כאריס!

אהדרוה הא לקמיה דרב חסדא, אמר להו: השיבו את דברי רבי אמאי לרב חסדא, אמר להם רב חסדא - אין המקרים דומים, קרוב היורד לנכסי שבוי עשה זאת ברשות ב"ד, אבל מרי לא ירד לנכסי אחיו ברשות ב"ד. ועוד, שגם אם הוא היה בא לבקש רשות מב"ד הם לא היו מאפשרים לו לרדת לנכסים, לפי שאחיו הוא קטן ואין מורידים קרוב לנכסי קטן.

אהדרוה לקמיה דרבי אמאי: השיבו את דברי רב חסדא לרבי אמאי. אמר להם רבי אמאי - לא אמרו לי שאחיו קטן.